ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

1. *Η ανάφλεξη στον χώρο της Μέσης Ανατολής δεν αποτελεί για τους Έλληνες στοιχείο απλά διεθνούς ενδιαφέροντος, αλλά γεγονός που αφήνει βαθύ αποτύπωμα στα όσα μπορούμε να ορίσουμε ως εθνικά μας ζητήματα υπό την ευρεία έννοια. Τα «Τετράδια» έχουν δώσει αφετηριακά την απάντηση στο ζήτημα αυτό, αναλύοντας συστηματικά το πού ανήκουν τα δύο ελληνικά κράτη, η Ελλάδα και η Κύπρος. Συγκεκριμένα επισημαίνουν ότι η Ελλάδα και η Κύπρος ως ακρίτες του ευρωπαϊκού Νότου, αλλά και ενδιάμεση ζώνη ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή, λόγω της θέσης αυτής βρίσκονται ανέκαθεν στο σταυροδρόμι δύο ή και περισσότερων κόσμων, αναγκασμένες, όπως και σήμερα, να αντιμετωπίζουν προβλήματα διαφορετικής τάξης ή ακόμα και εποχής σε σχέση με αυτά που αντιμετώπισαν ή αντιμετωπίζουν οι άλλοι Δυτικοευρωπαίοι.*

Ο Καρλ Γιάσπερς, μιλώντας για το ζήτημα αυτό τόνισε εμφαντικά: «Οι Έλληνες ίδρυσαν τον κόσμο της Δύσης, αλλά κατά τέτοιο τρόπο που ο χαρακτήρας του δεν υφίσταται παρά σε συσχετισμό με την Ανατολή». *Στο ίδιο πνεύμα, ο Κωνσταντίνος Καβάφης μιλώντας για τον ιστορικό χώρο δράσης μας σε ολόκληρη την Δυτική Ασία και Βόρεια Αφρική θα επισημάνει:*

[και] βγήκαμ' εμείς· / ελληνικός, καινούριος κόσμος, μέγας. / Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς, / οι Σελευκείς, κ' οι πολυάριθμοι / επίλοιποι Έλληνες Αιγύπτου και Συρίας, / κ' οι εν Μηδία κ' οι εν Περσίδι, κι όσοι άλλοι. / Με τες εκτεταμένες επικράτειες, / με την ποικίλη δράσι των στοχαστικών προσαρμογών. / Και την Κοινήν Ελληνική Λαλιά / ως μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς.

Ως εκ τούτου, είναι, κατ' εμάς, προφανής η ανεπάρκεια της μονόπλευρης λογικής του «Ανήκομεν εις την Δύσιν». Ασφαλώς ανήκομεν και εις την Δύσιν ή για την ακρίβεια είμαστε ως Αθήνα και Ρώμη η αφετηρία της Δύσης και μεταπολεμικά έχουμε ενταχθεί στο ευρύτερο οικονομικοπολιτικό δυτικό σύστημα. Αυτό όμως δεν αποτελεί αναίρεση της ιστορικοπολιτικής πραγματικότητας και δεν οδηγεί αναγκαστικά στην συρρίκνωση του γεωπολιτικού μας εύρους, που εξ' ορισμού περικλείει όλον αυτόν τον ιστορικό χώρο και που περιλαμβάνει ακόμα και σήμερα ελληνικούς και ελληνόφωνους πληθυσμούς από τις περιοχές της Νότιας Ρωσίας και Ουκρανίας μέχρι τους ελληνορθόδοξους της Συρίας, του Λιβάνου, της Αιγύπτου, και της Εγγύς Ανατολής. Ελληνικούς, ελληνόφωνους και ελληνικής συνείδησης-αναφοράς πληθυσμούς

για τους οποίους είμαστε ιστορικά, θρησκευτικά, πολιτισμικά, πολιτικά και ηθικά υπεύθυνοι.

2. *Η συνειδητοποίηση του όλου ζητήματος μας οδήγησε στο να επιδιώξουμε να γνωρίσουμε περισσότερο τον κοινό μας ιστορικό χώρο, διευρύνοντας ουσιαστικά το πεδίο πληροφόρησης. Είναι σε αυτό το πλαίσιο που με πρωτοβουλία των Μανώλη Αγγελίδη (από τους συνιδρυτές των «Τετραδίων» με το ψευδώνυμο —τότε— Δήμος Βεργής) και Λουκά Αξελού, που ήρθαμε σε επαφή με τον συγγραφέα Φρεντ Χαλλινταίη για να συζητήσουμε το όλον ζήτημα, με αφορμή την νέα βελτιωμένη έκδοση του σημαντικού έργου του* Η Αραβία χωρίς Σουλτάνους, *που κυκλοφόρησε ο «Στοχαστής» το 1984.*

Η πληροφόρηση που μας παρείχε ο Φρεντ Χάλλινταιη διεύρυνε το πεδίο των γνώσεών μας, αλλά απ' ότι φάνηκε και οι δικές μας οι απόψεις δεν τον άφησαν αδιάφορο. Ας δούμε πώς αποτύπωσε την κοινή αυτή εμπειρία στον πρόλογό του στην ελληνική έκδοση της Αραβίας.

«Στη διάρκεια μιας ιδιαίτερα διδακτικής επίσκεψης στην Ελλάδα το 1980, έμαθα για τους ειδικούς δεσμούς ανάμεσα στην Ελλάδα και τον Αραβικό Κόσμο, και για την ελπίδα, που εκφραζόταν πλατειά, ότι η Ελλάδα μπορεί να γίνει γέφυρα (Ελληνικά στο κείμενο) ανάμεσα στον αραβικό κόσμο και την Ευρώπη. Υπάρχουν πολλά διαφορετικά συμφέροντα που εύχονται την οικοδόμηση αυτής της γέφυρας — τα αντιδραστικά και τα προοδευτικά συμφέροντα έχουν τα σχέδιά τους. Ελπίζω ότι το βιβλίο αυτό, με όλες του τις ατέλειες, θα ενθαρρύνει εκείνους που θέλουν να οικοδομήσουν μια γέφυρα ανάμεσα στις προοδευτικές δυνάμεις της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, μια γέφυρα που επωφελεί τους λαούς και των δύο περιοχών και τους ενθαρρύνει να διευρύνουν και να διατηρήσουν της ανεξαρτησία τους».

3. *Στο παρόν τεύχος, θέλουμε να πιστεύουμε ότι αποτυπώνεται σε αρκετό βαθμό μια σχετικά πλουραλιστική και πολύμορφη κατάθεση απόψεων πάνω στο όλον ζήτημα. Ο αναγνώστης, φυσικά, είναι αυτός που θα κρίνει την επάρκεια του εγχειρήματος. Εμείς, ωστόσο, θεωρούμε χρήσιμο να αναδείξουμε ορισμένες πτυχές από ορισμένες παρεμβάσεις που, πιστεύουμε ότι αποτυπώνουν εναργέστερα της «αλήθεια των γεγονότων». Αξιωματικά, λοιπόν, θα σταθούμε στις παρακάτω διαπιστώσεις:*

Αποτελεί μια πραγματικότητα ότι ακόμα και μετά το τέλος της αποικιοκρατίας, την άνοδο της Σοβιετικής Ένωσης και την κατάρρευσή της και την εμφάνιση ισχυρών ασιατικών κρατών, το διεθνές σύστημα συνεχίζει να λειτουργεί μέσα σε ένα κατά βάση ευρωγενές εννοιολογικό πλαίσιο.

Η αποτυχία των ΗΠΑ στο Ιράν δεν δημιουργεί από μόνη της μια μετάβαση σε κάτι το ριζικά διαφορετικό. Όμως, την επιταχύνει και την καθιστά ορατή. Η εικόνα της αμερικανικής ισχύος αποτελούσε βασικό συστατικό του μεταψυχροπολεμικού συστήματος. Η αδυναμία της Ουάσιγκτον να επιβάλει λύσεις δια των όπλων, να προστατεύσει τους εταίρους της και να ελέγξει τις περιφερειακές συνέπειες μειώνει όχι μόνο την υλική αλλά και τη φαντασιακή της ισχύ.

Υπό αυτήν την έννοια οι ΗΠΑ έχουν υποστεί μια στρατηγική ήττα στην παρούσα φάση. Όμως, δεν έχουν υποστεί μια οριστική ιστορική ήττα. Οι ΗΠΑ παραμένουν ισχυρότερες σε παγκόσμια στρατιωτική προβολή. Διαθέτουν δίκτυο βάσεων, αεροπλανοφόρα, στρατηγική αεροπορία και συμμαχίες σε όλες σχεδόν τις κρίσιμες περιοχές. Μπορούν να ανασυγκροτήσουν την παραγωγική τους βάση, να επαναπροσδιορίσουν τις συμμαχίες τους και να αναπτύξουν νέα επιχειρησιακά πρότυπα. Αντίστοιχα, η σημερινή ενίσχυση του Ιράν μπορεί να δημιουργήσει υπερεπέκταση, εσωτερικές αντιδράσεις και νέους συνασπισμούς εναντίον του.

Υπάρχει ένα φαινομενικά παράδοξο που επανέρχεται στην ιστορία των μεγάλων δυνάμεων. Όσο ισχυρότερο στρατιωτικά είναι ένα κράτος τόσο μεγαλύτερος είναι ο πειρασμός να χρησιμοποιεί την στρατιωτική του υπεροχή για να λύνει πολιτικά προβλήματα. Η στρατιωτική ισχύς, όμως, είναι αποτελεσματική στο να καταστρέφει. Είναι πολύ λιγότερο αποτελεσματική στο να δημιουργεί πολιτικές πραγματικότητες. Οι ΗΠΑ μπορούν να καταστρέψουν στόχους στο Ιράν, αλλά δεν μπορούν να αλλάξουν καθεστώς στην Τεχεράνη. Μπορούν να βυθίσουν ιρανικά πολεμικά πλοία, αλλά δεν μπορούν, λόγω γεωγραφίας, να ελέγξουν το Ορμούζ. Μπορούν να πλήξουν εγκαταστάσεις των Χούθι, αλλά δεν μπορούν να μετακινήσουν την Υεμένη μακριά από το Μπαμπ ελ Μαντέμπ. Αυτό είναι το όριο της στρατιωτικής ισχύος. Η γεωγραφία, την οποία συχνά ξεχνά η πολιτική σκέψη, επιστρέφει και εκδικείται. Γι' αυτό και όποιος βλέπει τον πόλεμο στο Ιράν μόνο ως μία ακόμα σύγκρουση της Μέσης Ανατολής βλέπει μόνο το πρώτο επίπεδο. Πίσω από το Ορμούζ βρίσκεται το πετρέλαιο. Πίσω από το Μπαμπ ελ Μαντέμπ βρίσκεται το παγκόσμιο εμπόριο. Πίσω από το Ιράν βρίσκεται η ισορροπία της Ευρασίας. Και πίσω από όλα αυτά βρίσκεται η μεγάλη αναμέτρηση για το ποια μορφή θα έχει το διεθνές σύστημα όταν ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος θα είναι οριστικά παρελθόν.

Όσον αφορά τα καθ' ημάς, φρονούμε, ότι, ως ένα βαθμό, είναι πλέον, μάλλον κατανοητό, ότι η Κύπρος και η Ελλάδα βρίσκονται πολύ κοντά στο κέντρο εξελίξεων που συνθέτουν μια νέα αρχιτεκτονική ασφάλειας. Ίσως πιο κοντά από όσο συνήθως αντιλαμβανόμαστε. Η γεωγραφία υπήρξε ιστορικά πηγή ευπάθειας για τον Ελληνισμό. Μπορεί όμως να αποτελέσει και σημαντικό συ-

ντελεστή ισχύος. Αυτό όμως δεν θα προκύψει τελεολογικά και σίγουρα όχι αυτομάτως. Η γεωγραφική θέση αποκτά στρατηγική αξία όταν υπάρχει συγκροτημένη στρατηγική, αξιόπιστη εξωτερική πολιτική, σχέσεις εμπιστοσύνης και δυνατότητα συμβολής στην παραγωγή ασφάλειας. Η πρόκληση λοιπόν δεν είναι η επιλογή περιφερειακού στρατοπέδου. Η πρόκληση είναι η οικοδόμηση ενός όσον το δυνατόν ευρύτερου πλέγματος συμφερόντων. Απαιτείται περαιτέρω εμβάθυνση της στρατηγικής συνεργασίας με το Ισραήλ. Απαιτείται ενίσχυση των σχέσεων με την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τον Λίβανο. Απαιτείται πολύ πιο συστηματική και συνεπής πολιτική προς την Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Ομάν, το Κουβέιτ και το Μπαχρέιν. Απαιτείται περαιτέρω ανάπτυξη της σχέσης με τις ΗΠΑ. Απαιτείται επίσης η κατανόηση της Κίνας, ενός νέου γεωπολιτικού πόλου ισχύος με τον οποίο Ελλάδα και Κύπρος πρέπει να διατηρούν τους δικούς τους διαύλους συνεργασίας. Απαιτείται, τέλος, μια νέα στρατηγική με το Ηνωμένο Βασίλειο και την έναρξη μιας δομημένης συζήτησης για το μέλλον της βρετανικής στρατιωτικής παρουσίας στην Κύπρο.

Εν κατακλείδι τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος δεν μπορούν πλέον να βασίζονται στην υπόθεση ότι μια ελληνοτουρκική σύγκρουση θα τερματιστεί γρήγορα με αμερικανική παρέμβαση. Ούτε μπορούν να αντιμετωπίζουν το διεθνές σύστημα ως ένα σταθερό πλέγμα θεσμών που λειτουργεί ανεξάρτητα από την ισχύ. Χρειάζεται να αναπτύξουν ικανότητα αυτόνομης αποτροπής και να ενταχθούν δημιουργικά στο νέο πολυπολικό περιβάλλον. Αυτό δεν σημαίνει εγκατάλειψη των δυτικών συμμαχιών. Σημαίνει, όμως, ότι οι συμμαχίες πρέπει να παύσουν να λειτουργούν ως υποκατάστατο εθνικής στρατηγικής. Η Ελλάδα και η Κύπρος οφείλουν να ενισχύσουν τους δεσμούς τους με εκείνα τα τμήματα του αμερικανικού συστήματος που αντιλαμβάνονται την σημασία της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής. Παράλληλα, μπορούν να αναπτύξουν στρατηγικές σχέσεις με χώρες όπως η Γαλλία ή η Ινδία, αλλά και να διαμορφώσουν επιλεκτικές συνεργασίες λ.χ. με την Κίνα ή και άλλες χώρες μερικής σύγκλισης συμφερόντων.

4. *Από το τεύχος αυτό ως μέλη της Σ.Ε. θα συμμετέχουν στο κοινό μας εγχείρημα κατά το μέτρο των δυνατοτήτων τους, ο σταθερός συνεργάτης μας και μέλος της Γραμματείας του περιοδικού, Βασίλης Ασημακόπουλος, που για επαγγελματικούς λόγους είχε για λίγο καιρό αποδεσμευτεί, ως και ο πρόσφατος συνεργάτης μας, δημοσιογράφος και συγγραφέας Γρηγόρης Ρουμπάνης.*

ΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ